

JEL: M21, E3

DOI: [10.46361/2449-2604.7.1.2020.1-10](https://doi.org/10.46361/2449-2604.7.1.2020.1-10)

ბიზნეს-გარემოს რეგიონული ასპექტები: კონკურენტუნარიანობა და შესაძლებლობები

რამინ ცინარიძე,

ბიზნესის მართვის დოქტორი,

ბათუმის შოთა რუსთაველის

ბათუმის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის

ასისტენტ-პროფესორი

ბათუმი, საქართველო

E-mail: ramin.tsinaridze@bsu.edu.ge

orcid.org/0000-0002-0444-9740

ნინო მყავანაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების

მაგისტრი,

წმიდა ტბელ აბუსერისძის

სახელობის სასწავლო

უნივერსიტეტი

ბათუმი, საქართველო

E-mail: niniamzhavanadze@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7578-4733

შემოსულია რედაქციში:

იანვარი, 2020

რეცენზირებულია:

თებერვალი, 2020

შესავალი. თანამედროვე სამყაროში ბიზნესს უდიდესი ადგილი უჭირავს, ვინაიდან მსოფლიო ეკონომიკა სწორედ ბიზნესზე დგას და ლოგიკურია, რომ ბიზნესი გახდა არამარტო კეთილდღეობისა და ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვანი და აუცილებელი წყარო, არამედ შესწავლის საგანი, რომელიც პროგრესით, სირთულეებითა და მუდმივი სიახლეებით ხასიათდება.

კვლევის ძირითადი მიზანია ბიზნესის განვითარების რეგიონული ასპექტების, კონკურენტუნარიანობისა და არსებული პოტენციალის, დარგთა თავისებურებებისა და მოქმედი ფაქტორების გამოვლენა-გაანალიზება, ბიზნეს-სექტორის განვითარების ტენდენციების მიმოხილვა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მაგალითზე.

საკვლევი თემა ღირებული და საინტერესოა იმ თვალსაზრისითაც, რომ როგორც ქვეყანა, ისე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა კერძო სექტორის ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა, ბიზნესი ჯერ კიდევ მუდმივ ცვლილებებთან შეგუების ეტაპს გადის და დინამიკის გარკვეულ ეტაპზე დგას (მაგ. საკანონმდებლო ცვლილებები, გლობალური კონკურენცია, ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა და ა.შ.). აქედან გამომდინარე, საკითხი აქტუალური და მნიშვნელოვანია.

სწორედ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა წარმოადგენს ბიზნესის დაწყებისათვის ერთ-ერთ ხელსაყრელ გარემო პირობების მქონე ადგილს, სადაც ამკარადაა გამოკვეთილი ბიზნეს საქმიანობის უპირატესობები. ბიზნესის განვითარების ტენდენციები და დღევანდელი მდგომარეობით არსებული ვითარება რეგიონში, იძლევა შესაძლებლობას უფრო მეტი ინტერესი და ყურადღება იქნას გამოჩენილი ინვესტიციების მოზიდვაზე და რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაზე. მართალია რიგი საკითხები, რომლებიც ეხება არსებულ ბიზნეს-გარემოს და მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა საკმაოდ გამოკვლეულია, თუმცა ჯერ კიდევ ბოლომდე არ არის შესწავლილი, შესაბამისად ბიბლიოგრაფიაში მიმოხილული ნაშრომები იძლევა შესაძლებლობას მიმოვიხილოთ აჭარის რეგიონის ზოგადი ბიზნეს-გარემო, გამოკვვეთოთ გარკვეული პრობლემები და ტენდენციები.

კვლევისას გამოყენებულია თვისებრივი, რაოდენობრივი და სტატისტიკური მეთოდები. მონაცემების სიზუსტისათვის ასევე გამოყენებულ იქნა შეგროვებითი და შედარებითი მეთოდები. მოცემული კვლევის ბოლოს შემუშავებულია სათანადო დასკვნები და რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: რეგიონული ბიზნეს-გარემო,

რეგიონული ასპექტები, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, რეგიონული პოტენციალი, ბიზნესის განვითარების ტენდენციები.

JEL: M21, E3

DOI: [10.46361/2449-2604.7.1.2020.1-10](https://doi.org/10.46361/2449-2604.7.1.2020.1-10)

**REGIONAL ASPECTS OF BUSINESS
ENVIRONMENT: COMPETITIVENESS AND
OPPORTUNITIES**

RAMIN TSINARIDZE

Doctor of Business Administration,
Batumi Shota Rustaveli State
University, Assistant Professor
Batumi, Georgia
E-mail: ramin.tsinaridze@bsu.edu.ge
orcid.org/0000-0002-0444-9740

Nino Mzhavanadze,

Master degree of Business
Administration,
St. Tbel Abuserisdze Teaching
University
Batumi, Georgia
E-mail: niniamzhavanadze@gmail.com
[orcid.org 0000-0001-7578-4733](https://orcid.org/0000-0001-7578-4733)

Edited by:

January, 2020

Reviewed by:

February, 2020

Business has the greatest place in the modern world, because the world economy is exactly stand on business. It is logical, that business has become not only an important and indispensable source of prosperity and economic development, but also the subject of study, which is characterized by progress, difficulties and constant innovations.

The main purpose of the study is to Identify and analyze the regional aspects of business development, competitiveness and existing potential, industry features and operating factors, overview of business sector development trends in the Autonomous Republic of Adjara.

The research topic is valuable and interesting in the sense that, both the country and the Autonomous Republic of Adjara are still in the process of developing the private sector, business is still undergoing constant change and is at a certain stage of dynamics (E.g. legislative changes, global competition, technological backwardness, etc.). Therefore, the issue is actually and important.

Autonomous Republic of Adjara is one of the favorable environment for starting a business, there are clearly identified the advantages of doing business. Business development trends and the current situation in the region allow for greater interest and attention to attracting prominent investments and economic development of the region. Although a number of issues related to the current business environment and current economic processes in the Adjara region are quite well researched, however it has not yet been fully studied. Accordingly, the articles reviewed in the bibliography provide an opportunity to review the general business environment of the Autonomous Republic of Adjara, identify some problems and trends.

Were used Qualitative, quantitative and statistical methods in this study. For data accuracy, were also used collective and comparative methods. Relevant conclusions and recommendations are developed at the end of this study.

Keywords: Regional Business Environment, Regional Aspects, Autonomous Republic of Adjara, Regional Potential, Business Development Tendencies.

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე სამყარო მუდმივად ესწრაფვის სიახლეებს, ყოველთვის ხდება ცვლილებები ჩვენს ირგვლივ. დღევანდელი მსოფლიო განვითარების მაღალ საფეხურზეა ეკონომიკის განვითარების თვალსაზრისით, რადგანაც ეს უკანასკნელი უმთავრეს როლს ასრულებს ადამიანთა ცხოვრებაში, მათ ყოველდღიურ საქმიანობაში და გადაწყვეტილებების მიღებაში. მიუხედავად ამისა, კვლავ საჭიროა განვითარების არსებული ტემპის შენარჩუნება და მზაობა იმისთვის, რომ მუდმივად ვეძებოთ სიახლეები და ხელი შევუწყოთ ეკონომიკის განვითარების მაღალ საფეხურზე აყვანას.

მსოფლიო ეკონომიკის წინსვლაში დიდი როლი უკავია ბიზნესს. ქვეყნის ეკონომიკური სიძლიერე სწორედ ბიზნესის განვითარებაზეა დამოკიდებული. შესაბამისად, ყველა ხელისუფლების უპირობო ამოცანაა ხელი შეუწყოს საკუთარ ქვეყანაში ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესებას, რაც ასევე უზრუნველყოფს თითოეული ჩვენგანის ცხოვრების პირობების ცვლილებას უკეთესობისკენ.

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური აქტივობიდან გამომდინარე განვიხილოთ ბიზნეს-გარემოს რეგიონული ასპექტები, მიმოვიხილოთ მისი ფორმირება-განვითარების ტენდენციები აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, როგორც რეგიონის მაგალითზე. ეს რეგიონი ქვეყანაში მოწინავე და სპეციფიური რეგიონია ბიზნესის თვალსაზრისით, რომელიც ერთ-ერთი მსხვილი საინვესტიციო ობიექტია და ბიზნესის განვითარების დიდი შესაძლებლობები აქვს სხვადასხვა მიმართულებებით. შესაძლებელია გამოვყოთ რამდენიმე სფერო: ტურიზმი, სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესი, სამშენებლო ბიზნესი, ენერჯეტიკა და სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგის განვითარება, თუმცა პრობლემებს აქაც ბლომად ვაწყდებით. უფრო კონკრეტულად კი ბიზნესის შეუფერხებლად განვითარებისთვის როგორ სრულყოფილად არ უნდა იქნას შესწავლილი საარსებო გარემო, შეუძლებელია ბოლომდე მივაღწიოთ დაცულობის განცდას, ვინაიდან ყოველთვის არსებობს მოულოდნელი და გაუთვალისწინებელი საფრთხეები.

ბიზნეს-სექტორის საფუძვლიანი ანალიზი ეხმარება დაინტერესებულ პირებს შეაფასონ ბაზარზე არსებული მდგომარეობა. იქნება ეს სექტორის შესახებ დეტალური ინფორმა-

ციის გარკვევა, ტენდენციებისა და ზრდის შესაძლებლობების ანალიზი, თუ კონკურენციის, ფასებისა და მიწოდების ჯაჭვის შესწავლა. ბაზრის სხვადასხვა ასპექტების შესახებ ცოდნა საშუალებას აძლევს დაინტერესებულ პირებს მიიღონ მეტად ინფორმირებული და ამის შედეგად ნაკლებად რისკიანი გადაწყვეტილებები.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა მაკროეკონომიკური მონაცემების მიხედვით, წარმოადგენს საქართველოს მასშტაბით ყველაზე სწრაფად განვითარებად რეგიონს, რაც განპირობებულია მისი გეოგრაფიული მდებარეობით, არსებული ბიზნეს-კლიმატით და სხვა რიგი უპირატესობებით, რომელიც რეგიონს გააჩნია.

რეგიონში ბიზნესის განვითარებაზე დიდ გავლენას ახდენს მისი კონკურენტუნარიანობა ქვეყნის სხვა რეგიონებთან შედარებით და არსებულ რესურსებზე წვდომის შესაძლებლობები. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კონკურენტუნარიანობას განაპირობებს არაერთი ფაქტორი:

- ბათუმის საზღვაო-სავაჭრო ნავსადგურის გეოსტრატეგიული და ბუნებრივი უპირატესობა;
- საერთაშორისო აეროპორტის არსებობა რეგიონში;
- რეგიონის ხელმისაწვდომობა რკინიგზით, საავტომობილო მაგისტრალით, საზღვაო და საჰაერო გზებით;
- აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაზე (ბათუმის პორტზე) გამავალი ევროპა-კავკასია-აზიის კორიდორის TRACECA-ის ნაწილი;
- ტურისტული რესურსების მრავალფეროვნება, უნიკალურობა და აშ.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკაში, როგორც რეგიონში არსებული ბიზნეს სექტორის ძირითადი მაჩვენებლები გვიჩვენებს რეგიონის ეკონომიკის ტენდენციებს და ასევე ეკონომიკური საქმიანობის ძირითად ვექტორებს. ბიზნესის ეკონომიკური აქტიურობის ინდიკატორებმა 2018 წელს შეადგინა:

- ✓ ბრუნვის მაჩვენებელი 5 695.0 მლნ ლარი;
- ✓ პროდუქციის გამოშვება 3 532.9 მლნ ლარი;
- ✓ ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა 70 292 კაცი;
- ✓ საშუალო თვიური ანაზღაურება 928.7 ლარი [2].

ქვემოთ მოცემულ №1 ცხრილში წარმოდგენილია რეგიონის ბიზნეს სექტორის მაჩვენებლები 2014-2018 წლებში, ხოლო №2 ცხრილში წარმოდგენილია 2017 წლის ბიზნეს

სექტორის ძირითადი მაჩვენებლები აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მუნიციპალიტეტების მიხედვით.

ცხრილი №1. ბიზნეს სექტორის ძირითადი მაჩვენებლების დინამიკა

	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ. ლარი)	3 424.1	4 155.5	4 755.8	5 176.9	5 695.0
პროდუქციის გამოშვება (მლნ. ლარი)	2 043.4	2 426.3	3 079.6	3 155.0	3 532.9
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	54 655	57 555	66 597	70 087	70 292
დასაქმებულთა საშუალოთვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	644.9	821.5	845.4	848.5	928.7

ცხრილი №2. ბრუნვა, პროდუქციის გამოშვება და დასაქმება მუნიციპალიტეტების მიხედვით, 2017 წელი

მუნიციპალიტეტი	ბრუნვა (მლნ. ლარი)	პროდუქციის გამოშვება (მლნ. ლარი)	დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	დასაქმებულთა შრომის ანაზღაურება (ლარი)
ქ. ბათუმი	4 555.8	2 757.5	58 153	870.6
ქედის მუნიციპალიტეტი	22.0	14.5	705	293.8
ქობულეთის მუნიციპალიტეტი	309.0	187.5	7 088	645.7
შუახევის მუნიციპალიტეტი	105.2	98.9	621	2 345.6
ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტი	166.8	82.4	2 971	651.9
ხულოს მუნიციპალიტეტი	18.0	14.1	549	706.5

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო, ბიზნეს სექტორის ძირითადი მაჩვენებლები

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა გამორჩეულია აქ არსებული როგორც ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნებით, ისე ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობითაც. გარდა ამისა, რეგიონში ბიზნეს სექტორის დაინტერესების ობიექტს წარმოადგენს:

- ბიომრავალფეროვნების ნაირსახეობა, დაცული ტერიტორიები (ნაკრძალები და ეროვნული პარკები); რეგიონის მტკნარი მიწისქვეშა წყლები და მისი საპროგნოზო-საექსპლუატაციო მარაგი;
- მნიშვნელოვანი ჰიდრორესურსების, მინერალური და სუფთა წყლის მარაგი;
- საშენ მასალათა წარმოებისათვის სასარგებლო წიაღისეულის მარაგების არსებობა;
- რეგიონში არსებული სამკურნალო-სარეკრეაციო ზონები და განვითარების მაღალი პოტენციალი;
- ზღვის და მთის კურორტების რესურსების ხელმისაწვდომობა და ა. შ.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის, როგორც რეგიონის ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია ინვესტიციების ზრდა როგორც სახელმწიფოს, ასევე კერძო სექ-

ტორის მხრიდან. მნიშვნელოვანია საინვესტიციო პროგრამების შემუშავება სახელმწიფოს მხრიდან, რომელიც მიმართული იქნება არამარტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე, არამედ, საჭიროა ინვესტიციების რაოდენობა გაიზარდოს მაღალტექნოლოგიურ დარგებსა და ადამიანურ ინტელექტში, რაც წარმოადგენს რეგიონის გრძელვადიანი განვითარებისათვის აუცილებელ პირობას. ამასთან, საჭიროა საინვესტიციო საქმიანობისათვის ხელსაყრელი გარემო-პირობების შექმნა, შენარჩუნება და განვითარებისათვის გარკვეული სტრატეგიების შემუშავება, რაც ასევე აუცილებელი კომპონენტია რეგიონის ეკონომიკური ზრდის უზრუნველსაყოფად.

ეკონომიკური საქმიანობის სახეებიდან აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში წამყვანი ადგილი 2018 წლის მონაცემებით ვაჭრობას, მშენებლობას, დამამუშავებელ მრეწველობას, ტრანსპორტსა და დასაწყობებას და ტურიზმის სექტორს უკავია. ბოლო წლების განმავლობაში მნიშვნელოვანი ინვესტიციები განხორციელდა რეგიონის ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორში: ენერგეტიკა, მშენებლობა,

ტურიზმი, მრეწველობა, ინფრასტრუქტურა და მომსახურების სხვადასხვა სფერო. დარგებს შორის მოზიდული ინვესტიციათა რაოდენობის მიხედვით ყველაზე მეტი წილი ენერჯეტიკასა და ტურიზმის სექტორზე მო-

დის, რაც განპირობებულია რეგიონის ჰიდრო-რესურსებისა და ტურისტული პოტენციალით.

ცხრილი №3. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიზნეს სექტორის მაჩვენებლები სექტორების მიხედვით

დამამუშავებელი მრეწველობა					
	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ ლარი)	323.5	348.8	381.0	466.0	492.1
პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	295.1	326	397.7	448.5	475.6
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	7 720	7 882	8 862	9 248	9 068
საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	487.2	511.8	537.8	576.6	667.3
დამატებული ღირებულება (მლნ ლარი)	82.1	111.2	113.9	135.8	144.5
ვაჭრობა*					
	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ ლარი)	1 613.6	1 682.0	1 972.9	2 066.2	2 337.6
პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	246.9	314.8	346.0	400.7	453.4
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	10 741	12 360	13 464	14 057	14 607
საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	468.5	505.2	547.1	553.7	676.7
დამატებული ღირებულება (მლნ ლარი)	175.6	196.5	237.1	285.6	304.9
<i>* საბითუმო და საცალო ვაჭრობა, ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი.</i>					
ტურიზმი*					
	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ ლარი)	134.1	170.9	225.3	243.1	267.6
პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	137.2	170	246.1	247.6	270
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	6 002	6 082	6 510	7 327	7 654
საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	362.3	553.1	644.7	675.8	711.3
დამატებული ღირებულება (მლნ ლარი)	59.4	87.2	130.4	135.6	139.7
<i>* განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და ხაკვების მიწოდების საქმიანობები.</i>					
ტრანსპორტი და დასაწყობება					
	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ ლარი)	267.6	349.0	407.7	356.9	437.1
პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	269.7	357.3	418.8	347.5	492.8
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	4,115	4,216	5,853	7,670	7,826
საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	1,032.8	1,238.9	1,163.6	1,176.3	1,134.2
მშენებლობა					
	2014	2015	2016	2017	2018
ბრუნვა (მლნ ლარი)	672.0	815.6	984.2	899.5	883.2
პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	750.6	858.5	1,127.8	1,105.1	1,152.1
დასაქმებულთა რაოდენობა (კაცი)	10,276	10,494	10,273	9,777	10,217
საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება (ლარი)	930.6	1,537.6	1,653.2	1,414.3	1,527.0
დამატებული ღირებულება (მლნ ლარი)	274.9	353.9	403.8	398.7	582.5

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო, ბიზნეს სექტორის მაჩვენებლები სექტორების მიხედვით

დღეის მდგომარეობით, არამარტო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკისათვის, არამედ მთელი საქართველოს ეკონომიკური აღმავლობისა და სტაბილურობისათვის მნიშვნელოვანია ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და ხელშეწყობა ისეთი მნიშვნელოვანი დარგების აღორძინებისათვის, რომლებიც სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა ქვეყნისათვის, რათა ქვეყანა განვითარდეს და და-

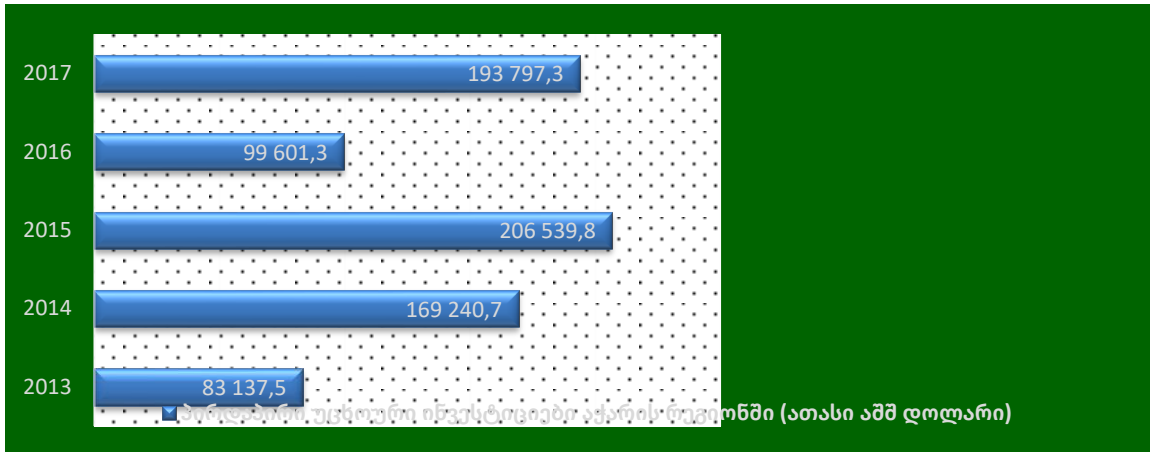
ვიკავოთ ეკონომიკურად ძლიერ სახელ-მწიფოთა რეიტინგში სასურველი პოზიცია. სწორედ ამიტომ, აუცილებელია ქვეყნისა თუ მისი ცალკეული რეგიონის საინვესტიციო გარემო იყოს სტაბილური და მიმზიდველი ინვესტორებისათვის [1, 186].

უცხოელი ინვესტორებისათვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა მიმზიდველი რეგიონია. იგი, როგორც რეგიონი გეოსტრატეგი-

ულ სივრცეში ჩართულობით და ეკონომიკური მდებარეობით, ზღვისპირა ზოლში განვითარებული ინფრასტრუქტურით, საზღვრისპირა განლაგების ფაქტორით და ა.შ. მიმზიდველია დაინტერესებული ბიზნესმენებისთვის.

ის. შესაბამისად, რეგიონში პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით, 2013 წლიდან (83 137 500 ლარი) 2017 წელს (193 797 300 ლარი) 2,3-ჯერ გაიზარდა.

დიაგრამა №1. ინვესტიციების დინამიკა 2013-2017 წლებში

შენიშვნა: დიაგრამა შედგენილია ჩვენ მიერ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით

ამასთან, უნდა აღინიშნოს რომ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2018 წლის მონაცემების თანახმად, რეგიონში ინვესტიციების რაოდენობამ წინა წელთან შედარებით 5.5-ჯერ იკლო და 35 073 700 აშშ დოლარი შეადგინა.

მართალია ქვეყანაში ფინანსური სისტემა კარგად არის განვითარებული, ასევე მეწარმეობის განვითარებას გარკვეულწილად ხელს უწყობს სახელმწიფო პროგრამები, მაგრამ რეგიონში ფინანსურ რესურსებზე წვდომასთან დაკავშირებით ისევ გარკვეული დაბრკოლებებია. ფაქტია, რომ კომპანიების დიდი ნაწილი სარგებლობს მოძველებული ტექნოლოგიებით და წარმოების მცირე შესაძლებლობები გააჩნიათ. ისინი იშვიათად თანამშრომლობენ უცხოურ კომპანიებთან. ასეთი თანამშრომლობის მაგალითები ძირითადად გვაქვს ტურიზმისა და ტრანსპორტის მიმართულებით და ასევე დამამუშავებელ დარგებში. ამასთან კომპანიებს არ აქვთ შესაბამისი გამოცდილება მარკეტინგში და უჭირთ, როგორც ბაზარზე არსებული მოთხოვნის შესაბამისი პროდუქციის წარმოება, ისე ახალ ბაზრებზე გასვლა. ამ ყველაფრის მიზეზი კი არის ბიზნეს განათლების დაბალი დონე და ასევე მუშახელის დაბალი კვალიფიკაცია.

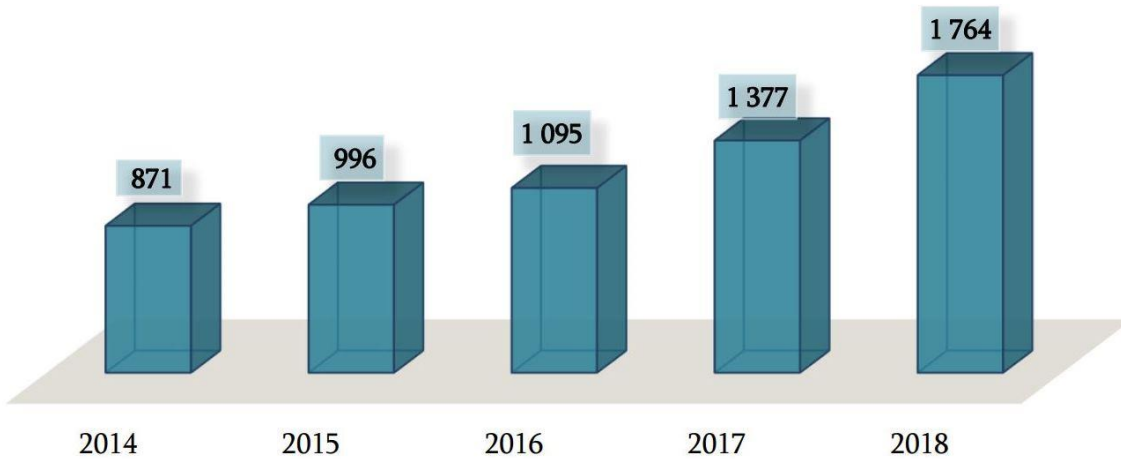
ბის დაბალი დონე და ასევე მუშახელის დაბალი კვალიფიკაცია.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ახალი სექტორების განვითარებას გარკვეულწილად აფერხებს ბიზნესის ხელშემწყობი ინსტიტუტებისა და პროგრამების სიმცირე. აუცილებელია ბიზნეს-ინკუბაციის პროცესის გამოყენება განვითარებისათვის, ასევე საკონსულტაციო, საინფორმაციო, ფინანსური, ადმინისტრაციული და ტექნოლოგიური მხარდაჭერა. საჭიროა, ისიც რომ მხარდაჭერა შესაძლებელი იყოს მთელი რეგიონის მასშტაბით.

2018 წელს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ბიზნეს სექტორში ფუნქციონირებდა 13 778 საწარმო, მათ შორის კი 99% ახალი მეთოდოლოგიით განსაზღვრული მცირე ზომის საწარმო, საშუალო ზომის საწარმო 1.1 %-ია, მხოლოდ 0.2% იყო მსხვილი საწარმო.

2018 წელს რეგიონში უცხოური კაპიტალის მონაწილეობით შექმნილ მოქმედ საწარმოთა რაოდენობამ 1 764 შეადგინა, რაც წინა წლის მაჩვენებელს აღემატება 28%-ით. 2014-2018 წლებში კი აღნიშნული მაჩვენებლის ზრდამ საშუალოდ 18% შეადგინა [4].

დიაგრამა №2. უცხოური კაპიტალის მონაწილეობით შექმნილ მოქმედ საწარმოთა რაოდენობა

წყარო: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო, ბიზნეს სექტორის ძირითადი მაჩვენებლები

რეგიონში შესწავლილია ჰიდროლოგიური მონაცემები, რომლის თანახმად, მცირე მდინარეების არსებული ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის ათვისების შემთხვევაში, შესაძლებელია 10.5 ათასი კვტ/სთ საერთო სიმძლავრის 40-მდე მინი ჰესის განთავსება. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს მონაცემებით რეგიონში 8 ჰიდროელექტრო სადგური მოქმედებს. დღეისთვის კი შენდება/დამუშავების პროცესშია 5 ჰესი: შუახევჰესი, კორომხეთი-ჰესი, სხალთაჰესი, ოქროპილაურიჰესი და გოგინაურიჰესი.

რეგიონის მდებარეობა იძლევა განახლებადი ენერჯის წყაროების გამოყენების საშუალებასაც. არსებული კვლევების თანახმად, შესაძლებელია ქარის რესურსები გამოყენებული იქნას ენერგეტიკული მიზნებისათვის. ქარის სადგურებისთვის პერსპექტიულ ადგილებად მოიაზრება მდინარე ჭოროხის მიმდებარე ტერიტორია, სადაც შესაძლებელია აშენდეს 50 მგვტ. სიმძლავრის ქარის ელექტრო სადგური 120 მლნ. კვტ/საათი წლიური გამომუშავება [5].

რეგიონში უკვე აპრობირებულია ალტერნატიული ენერჯის წყაროდ მზის ენერჯის გამოყენება. ასევე კარგი შესაძლებლობაა, მეცხოველეობის განვითარების გამო, ბიოგაზის გამოყენება. ამის დიდი პოტენციალი აქვს მალაშთთან აჭარას. არსებული ალტერნატიული ენერჯო პოტენციალის გამოყენება კი თავისთავად ხელს შეუწყობს მოსახლეობის მიერ

მოხმარებულ ელექტროენერჯიაზე დანახარჯთა შემცირებას.

რეგიონში ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოებისა და განაწილების სექტორს დასაქმებაში, მთლიანი დამატებული ღირებულების შექმნაში და პროდუქციის გამოშვებაში მნიშვნელოვანი ადგილი არ უკავია, მაგრამ მოხმარებელთა გაზიფიცირება, ელექტროენერჯის წარმოებას და წყლით მომარაგებას მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრია შემდგომში ეკონომიკის ზრდა-განვითარებაში და მოსახლების ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებაში.

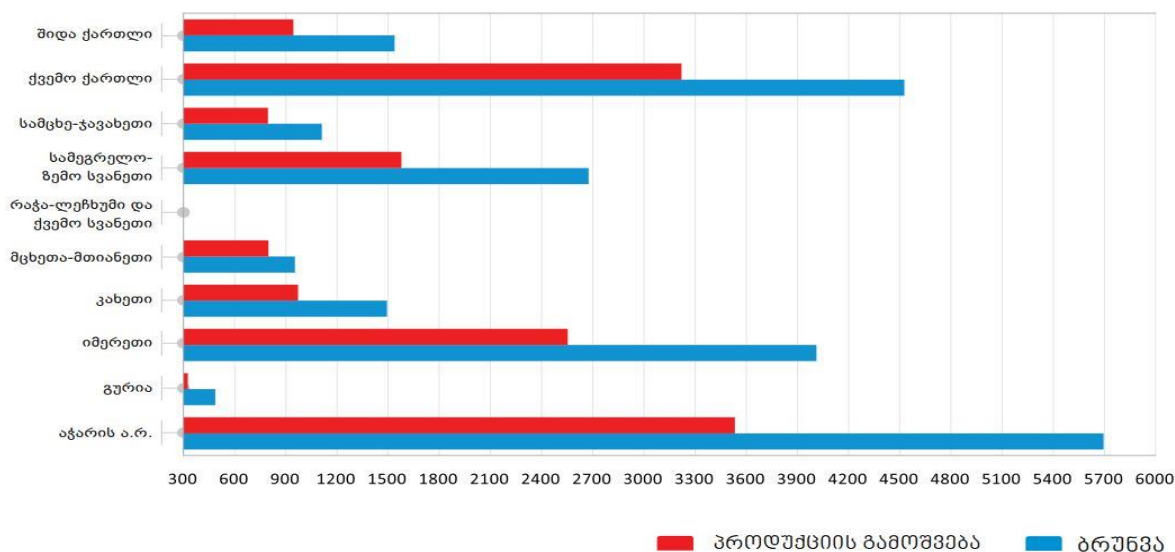
2018 წლის მონაცემებით ქვეყნის მასშტაბით რეგიონების მიხედვით პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში ქ. თბილისი ლიდერობს და მას მოყვება სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით:

- თბილისი – 64.2 პროცენტი;
- აჭარის ა.რ. – 8.5 პროცენტი;
- ქვემო ქართლი – 7.7 პროცენტი;
- იმერეთი – 6.1 პროცენტი;
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 3.8 პროცენტი.

ქვემოთ მოცემული გრაფიკი ასახავს რეგიონების (ქ. თბილისის გარდა) მიხედვით ბრუნვასა და პროდუქციის გამოშვებას:

რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით აღნიშნული მაჩვენებელი შემდეგნაირად ნაწილდება:

დიაგრამა №3. რეგიონების მიხედვით ბრუნვისა და პროდუქციის გამოშვების მაჩვენებლები

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საწარმოთა საქმიანობის შედეგები 2018

- თბილისი – 64.1 პროცენტი;
- აჭარის ა.რ. – 9.7 პროცენტი;
- იმერეთი – 6.8 პროცენტი;
- ქვემო ქართლი – 5.6 პროცენტი;
- სამეგრელო-ზემო სვანეთი – 3.8 პროცენტი.

არსებული სტატისტიკა, მონაცემები და კვლევები ცხადყოფს, რომ ჯერ კიდევ საჭიროა ბიზნესის განვითარებისათვის გარკვეული ხელშემწყობი პირობების შექმნა, რაშიც დიდი როლი სახელმწიფოს აკისრია. ნებისმიერი სახელმწიფოს სწორი ეკონომიკური პოლიტიკა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს ქვეყნის სუვერენიტეტის განმტკიცებაში, სოციალური პრობლემების მოგვარებაში და ზოგადად სახელმწიფოს გრძელვადიანი პერსპექტივების განსაზღვრაში. ნიშანდობლივია, რომ როგორც არ ვარგა ბიზნესის გადამეტებული რეგულირება, ისე - თვითდინებაზე მიშვება. გადამეტებული რეგულირების შემთხვევაში ადგილი ექნება ეკონომიკის განვითარების შეფერხებას და მარეგულირებელ ორგანოებში კორუფციის ზრდას, ხოლო თვითდინებაზე მიშვების შემთხვევაში ადგილი ექნება სრულ განუკითხაობას და როგორც მომხმარებლების ისე ინვესტორების უფლებების დარღვევებს.

მსოფლიო ეკონომიკური რეფორმების კვლევებმა ცხადყო, რომ ყველაზე ეფექტური ამ ორ მიდგომას შორის „ოქროს შუალედი“-ს პოვნაა.

უნდა აღინიშნოს, რომ განვითარებადი ქვეყნებისთვის და მათ შორის საქართველოსთვისაც, უმნიშვნელოვანესია სახელმწიფოს

მხრიდან ბიზნესისათვის გარკვეული ბიძგის მიცემა და სასტარტო მხარდაჭერა. თუმცა ეს გარემოება სულაც არ ნიშნავს, რომ სახელმწიფო მოგვევლინოს ბიზნესის კონკურენტის როლში, პირიქით, სახელმწიფომ უნდა განავითაროს ქვეყანაში ის მიმართულებები და სექტორები, რომლის განვითარების შესაძლებლობაც ბიზნესის წარმომადგენლებს არ გააჩნიათ. ასევე აუცილებელია ბიზნესის სტიმულირების მიზნით ჩანერგოს საგადასახადო (ფისკალური) მოტივაციის მექანიზმი.

ამრიგად, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა, როგორც რეგიონი მაკროეკონომიკური მონაცემების მიხედვით, წარმოადგენს საქართველოს მასშტაბით ყველაზე სწრაფად განვითარებად რეგიონს, რაც განპირობებულია მისი გეოგრაფიული მდებარეობით, არსებული ბიზნეს კლიმატით და სხვა რიგი უპირატესობებით, რომელიც რეგიონს გააჩნია.

ბიზნესის განვითარება რეგიონების მიხედვით დამოკიდებულია მთელ რიგ სუბიექტურ და ობიექტურ ფაქტორთა ერთობლიობაზე. ამ ფაქტორთა შორის მნიშვნელოვანია სხვადასხვა ეკონომიკური რესურსების - მაგალითად - ბუნებრივი, საინვესტიციო, ადამიანისეული რესურსების არსებობა და განაწილება. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში ბიზნესის განვითარება სწორედ ამ ფაქტორთა მოქმედების შედეგს წარმოადგენს. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საზოგადოებრივი, პოლიტიკური თუ სოციალური მდგომარეობისა და რიგი სუბიექტური ხასიათის ფაქტორები

რების გამო ისტორიის სხვადასხვა ეტაპზე ეს ფაქტორები ერთნაირად არ მოქმედებდნენ.

არსებობს სხვადასხვა ფაქტორები, რომლებიც საერთოა საქართველოს მასშტაბით და ასევე არსებობს ფაქტორები, რომლებიც მხოლოდ ამ რეგიონისთვისაა დამახასიათებელი. თითოეული ფაქტორის გათვალისწინება ნებისმიერი ბიზნეს სუბიექტისათვის აუცილებელია ბიზნესის დაწყების თავდაპირველი ეტაპებიდან.

ბიზნესის სფეროში შემდეგი მნიშვნელოვანი პრიორიტეტები იკვეთება:

- ნებისმიერი პოსტსოციალისტური ქვეყნისათვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ბიზნესის განვითარებას. ბიზნესის განვითარება აუცილებელია კონკურენტუნარიანი გარემოს შესაქმნელად, რაზეც დამოკიდებულია საქართველოში საბაზრო რეფორმების ეფექტურობა და წარმატებები;
- განვითარებადი ქვეყნისათვის, როგორც საქართველო, აუცილებელია სახელმწიფოს მიერ ხელშეწყობა ბიზნეს-სექტორის განვითარებისათვის და კანონმდებლობის დახვეწის აუცილებლობა. ბიზნესის და განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა არის სახელმწიფო სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი საერთო ეროვნული მიზნის მისაღწევად;
- აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებობს პოტენციალი და შესაბამისი რესურსი ბიზნესის სხვადასხვა სფეროს განვითარებისათვის.

უნდა აღინიშნოს ის გარემოება რომ სწორედ, სამეწარმეო საქმიანობაში იქმნება ეროვნული სიმდიდრის ძირითადი მასა და იგი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის წყაროს წარმოადგენს.

რეგიონში ბიზნეს-სექტორის განვითარებისათვის და ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად საჭიროა:

ა) სახელმწიფოსა და ადგილობრივი კერძო ბიზნესის ურთიერთქმედების მეტი კოორდინაცია;

ბ) ადგილობრივი ბუნებრივი და ადამიანისეული რესურსების გამოყენების ეფექტურობის ზრდა;

გ) ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ საინვესტიციო მიმზიდველობის უზრუნველყოფა;

დ) ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობა;

ე) კანონმდებლობის გამარტივება, საგადასახადო შეღავათების დაწესება, თანადაფინანსების მექანიზმის დახვეწა, ექსპორტის წახალისება და სუბსიდირება.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა წარმოადგენს ბიზნესის დაწყებისათვის ერთ-ერთ ხელსაყრელ გარემო-პირობების მქონე ადგილს, სადაც ამკარადაა გამოკვეთილი ბიზნეს-საქმიანობის რიგი უპირატესობები. ამასთან, ბიზნესის განვითარების ტენდენციები და დღევანდელი მდგომარეობით არსებული ვითარება რეგიონში იძლევა შესაძლებლობას უფრო მეტი ინტერესი და ყურადღება იქნას გამოჩენილი რეგიონის ეკონომიკურ განვითარებაზე და ინვესტიციების მოზიდვაზე.

ეკონომიკის რეგიონულ ჭრილში სწრაფი და მდგრადი განვითარება უპირველესად დამოკიდებულია ბიზნეს-გარემოზე, მის ოპტიმიზაციაზე და შესაბამისად იმაზე, რამდენად სწრაფად და ეფექტურად უზრუნველყოფს თავისუფალი ბიზნესი სამუშაო ადგილების შექმნას, რაც საბოლოოდ რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ სტაბილურობის გარანტი ხდება.

რეგიონის მდებარეობა, მრავალმხრივი მიმზიდველობა და დარგების მრავალფეროვნება ცხადყოფს რომ ბიზნეს სუბიექტებისთვის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა საინტერესო და პერსპექტიულია ბიზნეს საქმიანობისათვის. თუმცა, ქვეყანაში რეგიონის პოზიციის შესანარჩუნებლად და შავი ზღვის აუზის ქვეყნების მასშტაბით კონკურენტუნარიანობის გასაზრდელად ტურიზმის, სოფლის მეურნეობის, ტრანსპორტის, დამამუშავებელი მრეწველობის, ენერჯეტიკის და სხვა ძირითად სექტორებთან ერთად უნდა მოხდეს ბიზნესის სხვა სექტორებშიც სპეციალიზაცია. ამავე დროს, უნდა გაუმჯობესდეს განათლების ხარისხი და მოხდეს ბაზრის საჭიროებებთან ადაპტაცია. მართალია კარგი განათლება ზრდის დასაქმების შესაძლებლობას მაგრამ იგი არ არის დასაქმების გარანტია. ამიტომ მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მაქსიმალური მხარდაჭერა.

ლიტერატურა/REFERENCES

- [1] ცინარიძე რ., რეგიონული საინვესტიციო პროცესების რეგულირების საფინანსო-ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფის აქტუალური საკითხები, თბილისი, 2013წ.;
- [2] <http://www.adjara.gov.ge/branches/description.aspx?gtid=102039&gid=5#.XQ3U49X7TIU> - ბიზნეს სექტორის ძირითადი მაჩვენებლები, 11 ნოემბერი, 2018წ.;
- [3] <http://www.adjara.gov.ge/branches/description.aspx?gtid=102038&gid=5#.Xi7WNGgzaUk> - ბიზნეს სექტორის მაჩვენებლები სექტორების მიხედვით, 30 ოქტომბერი, 2019წ.;
- [4] geostat.ge/index.php/ka/single-news/1675/satsarmota-sakmianobis-shedegebi-2018-tseli -საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საწარმოთა საქმიანობის შედეგები 2018წ.;
- [5] http://energy.gov.ge/investor.php?id_pages=23&lang=geo - საქართველოს ენერჯეტიკის სამინისტრო.